

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Сергій ЦАПОК

*ЕТНОДЕМОГРАФІЧНА КАРТИНА
СУЧАСНОГО СВІТУ
(енциклопедичне дослідження)*

Доповнене видання

Львів • 2009

УДК 314.14:303.442.3.023:323.11

Цапок С. О. Етнодемографічна картина сучасного світу (енциклопедичне дослідження). Доп. вид. / С. О. Цапок ; Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів, 2009. – 490 с.

Вітчизняне видання, в якому синтезовано досвід з вивчення етнодемографічної ситуації у світі. Дається короткий огляд усіх наявних етносів Земної кулі або їх об'єднань (понад 2130 позицій), розділених за окремими групами і сім'ями (відповідно: близько 300 і 58 позицій). Чисельність народів наведена, переважно, за станом на середину 90-х років, на пострадянському просторі - на початок нового тисячоліття. Книга розрахована на фахівців з міжнародних відносин, представників депутатського корпусу, докторантів, аспірантів, студентів та викладачів ВНЗ гуманітарного профілю, буде корисною педагогам, що працюють у системі загальної та спеціальної середньої освіти, а також широкому загалу зацікавлених етнодемографічними та соціолінгвістичними проблемами світу.

Наукові редактори:

Долішній М.І. - академік НАН України, доктор економічних наук, професор

Вовканич С.Й. - доктор економічних наук, професор

Рецензенти:

Данилишин Б.М. - доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України

Павлюк С.П. - доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України

Шевчук Л.Т. - доктор економічних наук, професор.

ISBN 966-02-3957-2

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту регіональних досліджень НАН України (Протокол № 1 від 31 січня 2007 р.).

© Інститут регіональних досліджень НАН України, 2009.

ПЕРЕДМОВА

Входження молодого української держави в коло цивілізованих країн світу передбачає, серед іншого, повноцінний взаємний обмін науковою інформацією. Донедавна Україна по суті брала лише опосередковану участь у цьому процесі. Нині такий стан поступово виправляється. Так, протягом останнього десятиліття в Україні опубліковано багато праць з історії, етнографії, лінгвістики, інших гуманітарних дисциплін, що викликали значний інтерес не лише у вітчизняної читацької аудиторії.

Разом з тим, залишаються все ще сфери знання, залишені поза увагою науковців. Якщо в країні створена солідна наукова база для проведення демографічних досліджень і вже видано цілу низку праць з даної проблематики, то етнодемографія до цього часу фактично залишається на периферії вітчизняної суспільствознавчої науки. В Україні проблемами етнічної демографії безпосередньо займаються лише поодинокі вчені, причому їх розробки здебільшого стосуються етнічного розвитку країни.

У зв'язку з цим актуальною і необхідною видається підготовка етнодемографічних праць універсального змісту. Саме на вирішення цього питання і спрямований підготовлений рукопис книги С Цапка «Етнодемографічна картина сучасного світу (енциклопедичне дослідження)», що містить узагальнені дані про всі сучасні етноси Земної кулі. Підготовка подібного видання в Україні здійснюється вперше.

Автором стверджується, що в наш час у світі нараховується понад 3 тисячі етносів, які розрізняються між собою за чисельністю, мовою, рівнем розвитку (сформовані нації і нації, що формуються, народності, групи племен і навіть окремі ізольовані племена), іншими істотними ознаками. Справедливим є твердження про те, що етнічний склад населення як окремих країн і регіонів, так і світу в цілому, постійно змінюється. При цьому домінуючою залишається тенденція до зменшення загальної кількості етнічних одиниць планети. Ще швидшими темпами змінюється лінгвістична картина світу. Так, зарубіжні соціолінгвісти твердять, що до середини XXI століття на Землі вийде з ужитку майже половина нині існуючих мов, а на його кінець збережеться лише десята частина них. Вже на даний час зникає у середньому одна мова щотижня. Тому завданням етнодемографічної наукової дисципліни є необхідність періодично (принаймні раз у 10

років) фіксувати етнічний склад населення, доповнюючи його даними соціолінгвістичного характеру.

В рукопису книги етноси світу розподілені за окремими їх групами та сім'ями. Наводиться короткий огляд усіх сімей та груп народів. Що стосується окремих етнічних спільнот, то ним присвячено більше 2000 позицій. При цьому дається узагальнений опис кожної етнічної одиниці (чисельність, основні території розселення, мова, наявність чи відсутність літератури, характер писемності тощо). Слід зауважити, що автор не уникає спірних положень стосовно перспектив подальшого етнічного розвитку, звертає одночасно увагу на недостатню вивченість багатьох країн та регіонів.

Робота, зрозуміло, не позбавлена певних недоліків, що, очевидно, пояснюється відсутністю адекватного цифрового матеріалу на той чи інший конкретний проміжок часу. Крім того, на наш погляд, вона суттєво виграла б, якби в ній синхронно розглядався також конфесійний склад населення. Очевидно, введення такого роду інформації може бути здійснено в майбутньому. В цілому, рукопис книги С. Цапка «Етнодемографічна картина сучасного світу (енциклопедичне дослідження)» може слугувати добрим довідковим посібником не тільки для вузького кола спеціалістів, але й сприятиме покращанню професійної діяльності викладачів ВНЗ відповідного профілю, вчителів загальноосвітньої школи, задоволенню інтересів всіх тих, хто цікавиться етнодемографічними проблемами сучасного світу.

Академік НАН України,
доктор економічних наук,
професор

С.І. Пирожков

Світлій пам'яті моєї матері
Софії Пономар
присвячується

ВСТУП

Етнічний розподіл населення належить до найменш вивчених і, водночас, до найбільш складних та динамічних його характеристик. На Земній кулі нараховується, за різними даними, від 4 до 5 тисяч окремих народів (етносів). Справжню їх кількість встановити надзвичайно важко через недостатню етнODEMOГРАФІЧНУ вивченість багатьох країн і регіонів, відсутність чітких критеріїв відмінності між самостійними мовами та діалектами, між окремими етносами та їх субетнічними групами тощо. Етнічний та лінгвістичний склад сучасного населення вивчається науковими установами різних країн світу. Слід відзначити, що в межах колишнього СРСР видання етнODEMOГРАФІЧНИХ праць універсального змісту було сконцентровано в Москві. Так, багато фактичного матеріалу містить низка видань, здійснених колишньою союзною та Російською Академією наук (серія «Народы мира», праця С.І. Брука «Население мира: этнодемографический справочник», книги «Народы мира: историко-этнографический справочник», «Народы и религии мира» та інші), однак в них відсутні дані про безліч малих етносів, особливо в країнах «третього світу». Те ж саме можна стверджувати і стосовно серйозних лінгвістичних видань, що, починаючи з 50-х років, вийшли у Франції, Великобританії, Канаді та ін. країнах Заходу. Загалом, на наш час назріла потреба підготовки вітчизняного видання, в якому містяться б узагальнені дані про всі наявні народи світу. На вирішення цього завдання і спрямована ця праця, що є підсумком багаторічних досліджень автора в галузі етнічної демографії.

Необхідність підготовки такого видання виходить за рамки чисто пізнавальних інтересів. Сучасна епоха характеризується становленням десятків нових держав, виходом на історичну арену багатьох маловідомих досі народів. Але ця епоха, як зрештою і всі попередні, свідчить також і про інше: етнODEMOГРАФІЧНА ситуація в світі постійно змінюється. При цьому домінуючою залишається тенденція до зменшення кількості народів, що населяють нашу планету. Причини такого стану речей надзвичайно різноманітні: від консолідації споріднених етнічних груп в крупніші етнічні спільноти та асиміляції

окремих етносів їхніми сусідами до вимирання деяких груп завдяки несприятливим природним чи соціальним умовам життя. Так, лише за першу половину 20 століття припинили існування 87 з 230 індіанських племен Бразилії. На межі зникнення нині перебуває більше третини з майже 320 племен австралійців-аборигенів. Існує загроза самому існуванню малих народів Крайньої Півночі, Сибіру і Далекого Сходу. Ще швидшими темпами змінюється лінгвістичний склад населення. Останнім часом деякі політично заангажовані вчені обстоюють точку зору, згідно якої до середини нинішнього століття може вийти з ужитку близько половини існуючих мов світу, а до його кінця - більше 90%. Не можна оминати і такий факт, як спотворення в ряді країн справжнього етнічного складу їх населення. Зокрема, в колишньому СРСР в повоєнних переписах не фіксувалося жодних даних про майже 40 народів. В Китаї також практикувалась політика «укрупнення» етносів, що призвело до зменшення в офіційній статистиці кількості етнічних одиниць цієї країни приблизно в півтора разу. А в багатьох країнах взагалі забороняється вести будь-який облік етнічного складу населення. Ці та подібні до них обставини свідчать про неабияку наукову та практичну актуальність дослідження реальної етнодемографічної ситуації в світі.

Народи світу відрізняються один від одного за чисельністю, характером розселення, лінгвістичними, антропологічними, господарсько-культурними, релігійними ознаками, за рівнем розвитку і консолідації (нації, народності, групи племен, ізольовані племена і т. п.). Споріднені за мовою і походженням етноси об'єднуються в групи народів, а групи – в сім'ї народів. До сімей в даній роботі прирівнюються окремі ізольовані у мовному відношенні етноси, наприклад баски та айни. Всього у світі нині існує близько 300 мовних груп, об'єднаних у 57 мовних сімей. Найбільша етнічна строкатість спостерігається на Новій Гвінеї та прилеглих островах, де дослідниками виділено 19 папуаських сімей, що становить більше третини від загальної кількості мовних сімей Землі. Останнім часом робляться спроби звести всю етно-лінгвістичну багатоманітність населення планети, що є результатом довготривалого розвитку людства, до кількох величезних комплексів (макросімей), які гіпотетично мають спільне походження. Так, індоєвропейську, картвельську, афразійську (семіто-хамітську), дравідійську, уральську, юкагірську, алтайську, корейську, японську, нівхську,

чукотсько-камчатську, ескімосо-алеутську сім'ї часто об'єднують під спільною назвою - «ностратична» макросім'я. В «палеоевразійську» макросім'ю об'єднують такі сім'ї, як: баскська, північнокавказька, буришська, енісейська, сіно-тибетська і, навіть, одна з індіанський сімей Америки (на-дене). Решта індіанських сімей об'єднуються в «амеріндську» макросім'ю; нігеро-кордофанська та ніло-сахарська сім'ї - в «нігеро-сахарську»; паратайська, австроазіатська і австронезійська сім'ї - в «аустрічну»; папуаські, андаманська і практично мертва тасманійська сім'ї - в «індо-тихоокеанську» макросім'ю. До окремих макросімей прирівнюються ізольовані койсанська, австралійська та айнська сім'ї. Ведуться спроби реконструкції прамов різного рівня (прамови груп, сімей, макросімей, всього людства). При цьому стверджується, що прмова людства почала складатися з часу появи людини розумної, тобто 100-30 тисяч років тому. Прамови ж окремих макросімей виникли 20-10 тис. років тому. Ще пізніше відбувся процес розпаду цих останніх на прмови окремих груп народів. Зокрема, на думку багатьох авторів, єдина праіндоевропейська мова 6-5 тис. років тому розпочала диференціюватись на окремі діалекти, іншими словами - на прмови різних груп народів індоєвропейської сім'ї, включаючи і декілька вимерлих груп. Значно скромнішим виявляється вік більшості сучасних мов і їх носіїв-етносів: як правило, він не перевищує 1,5 тисячі років і лише в окремих випадках дорівнює 3-4 тисячам років. Такий підхід при всій його привабливості і перспективності все ж викликає певні сумніви. І головний з них полягає в тому, що «сконструйовані» вченими макросім'ї часто-густо об'єднують народи, розселені на велетенських просторах, і які до того ж належать до різних рас та господарсько-культурних типів. Отже, маловірогідно, щоб вони були спільного походження, якщо, звичайно, не брати до уваги спільних предків всіх сучасних людей.

Нижче наведені короткі дані про сучасні народи світу, виходячи з традиційного поділу їх на групи та сім'ї. Чисельність етносів дана, переважно, за станом на середину 90-х років 20-го століття. При цьому використовувались не лише дані спеціальної літератури, але й власні розрахунки. Стосовно багатьох народів використані також матеріали перепису населення України 2001 року, Російської Федерації - 2002 року, інших країн на пострадянському просторі - початку нинішнього тисячоліття. Всього в праці вміщено близько 2500 позицій. З них понад 2130 позицій присвячені окремим етнічним спільнотам. Основним

критерієм для виділення в якості самостійного етносу тієї чи іншої спільноти є наявність в неї окремої мови. В ряді випадків самостійними етносами вважаються етнічні спільноти, що говорять однією і тією ж мовою, але мають свою державність. В праці одна позиція, здебільшого, відповідає окремому етносу. Частина ж позицій містить дані про групи споріднених народів. Так, в довідці «Нага» характеризуються 30 близьких між собою народів, а в довідці «Північн. і Центр. Вануату народи» - майже 80 народів. Деякі позиції присвячені етнічним спільнотам, що раніше вважалися окремими етносами, а нині розглядаються як субетнічні або етно-територіальні групи інших народів (наприклад, окситанці або провансальці на півдні Франції, рюкюсці - в Японії, мегрели і свани - в Грузії). Кілька гасел стосуються малочисельних етнічних груп, які до цього часу, можливо, вже не збереглися (деякі індіанські групи Північн.Америци, група чайрель - в Індії тощо). Виклад матеріалу подається в стандартизованій формі (чисельність етносу, основні райони його розселення, мова, наявність чи відсутність літератури, характер писемності і т.п.). Етнічними та географічними назвами приведені у відповідність з вимогами нового українського правопису (наприклад, Ємен - замість звичного Йемен, тибетці - замість тибетці і т. п.). Видання супроводжує перелік основної використаної літератури. В Додатку наведені дані про чисельність сімей та груп народів (за станом на середину 90-х років - початок нового тисячоліття). Видання розраховане на фахівців з міжнародних відносин, представників депутатського корпусу, викладачів та студентів ВНЗ гуманітарного профілю, буде корисним педагогам, що працюють у системі загальної та спеціальної середньої освіти, а також усім, хто цікавиться етнодемографічними та соціолінгвістичними проблемами світу.

1. ІНДОЄВРОПЕЙСЬКА СІМ'Я

індоєвропейська сім'я народів - найчисельніша у світі. Нині вона поширена на всіх континентах. На початок нинішнього століття об'єднувала понад 2,404564 млрд. осіб або майже половину (точніше - 44%) людства. Розподіляється на наступні групи народів: 1) слов'янську; 2) балтійську (лето-литовську); 3) германську; 4) кельтську; 5) романську; 6) албанську; 7) грецьку; 8) вірменську; 9) іранську; 10) иуристанську (кафірську); 11) індоарійську (індійську). В минулому існували ряд інших груп народів цієї сім'ї, як от: хетська (анато-лійська), тохарська, фракійська, іллірійська, фригійська, італікська тощо. Питання

про місце початкового формування індоєвропейської сім'ї ще до кінця не вирішене. Останнім часом все більшої популярності набуває точка зору, згідно якої праіндоєвропейська етномовна спільність складалась в районі Північного Причорномор'я та Прикаспійської низовини, звідки її носії 5-4 тисячі років тому почали своє розповсюдження у різних напрямках.

1. Слов'янська група

На початок нинішнього століття нараховувала 280,95 млн. осіб і була поширена у Східній Європі, частині Центр, та Півд.-Східної Європи, Північної Азії. Розподіляється на 3 підгрупи. Об'єднує 14 етносів, а також етнічно невизначені групи населення колишньої Югославії. Вірогідним регіоном формування праслов'янської спільноти була Правобережна Україна та суміжні території на сході Польщі.

Східнослов'янська підгрупа

Українці - нація, основне населення України (37,542 млн. осіб); живуть в Російській Федерації (2,943 млн.), Казахстані (547 тис.), Молдові (600 тис.), Білорусі (237 тис.), Киргизстані (50 тис.) та інших країнах на місці колишнього СРСР, а також у Польщі (37 тис.), Словаччині (35 тис.), Чехії, Угорщині, Румунії (67 тис.), колишній Югославії (36 тис.), Канаді (409 тис., а разом з етнічно змішаними родинами - 1 млн.), США (897 тис.), Аргентині (200 тис.), Бразилії (понад 200 тис.), Парагваї (10 тис.), Уругваї, Великобританії, Німеччині, Франції, Австралії (25 тис.) і т.д. Загальна чисельність - 44 млн. осіб. (Зауважимо, що офіційні дані в ряді країн сильно занижені: по Рос. Федерації та Білорусі — принаймні вдвічі,

75. Токарева З.И. Тоголезская Республика: Справочник. - М.: Наука, 1981.
76. Страны и народы Востока. Вып. 1-27. - М.: Наука, 1959-1991.
77. Файнберг А.А. Индейцы Бразилии. Очерки социальной и этнической истории.-М.: Наука, 1975.
78. Филиппины: Справочник. - М.: Наука, 1979.
79. Фитуни Л.Л. Народная Республика Ангола: Справочник. - М.: Наука, 1985.
80. Членов М.А. Население Молуккских островов. - М.: Наука, 1976
81. Этнические процессы в странах зарубежной Европы. - М.: Наука, 1970.
82. Этнические процессы в странах Карибского моря. - М.: Наука, 1982.
83. Этнические процессы в странах Юго-Восточной Азии. - М.: Наука, 1974.
84. Этнические процессы в странах Южной Азии. - М.: Наука, 1976.
85. Этнические процессы в странах Южной Америки. - М.: Наука, 1981.
86. Этнографическое обозрение. - М.: Наука, 1963-2000 (по 1991 г. - Советская этнография).
87. Языки Азии и Африки. Кн. 1-5. - М.: Наука, 1976-1991.
88. Языки и диалекты мира: Проспект и словник. - М.: Наука, 1981.
89. Языковая политика в афро-азиатских странах. - М.: Наука, 1977.
90. Языковая политика и языковое планирование в развивающихся странах: Сборник обзоров. - М.: ИНИОН АН СССР, 1982.
91. Языковая ситуация в странах Африки. - М.: Наука, 1975.
92. Bibliography of Publications in Tribal Languages. Office of the Registrar General, India. Comp.: S.P. Bhatnagar. - New Delhi, 1968.
93. Bibliography of the Summer Institute of Linguistic. 1935-1972. Corp.: A.C. Wares. - Huntington Beath, 1974.
94. The Cambridge Encyclopedia of Language.- Cambridge: Cambr. University Press, 1991.
95. Capell A.A Linguistic Survey of the South-Western Pacific. - Noumea, 1962.
96. Current trends in linguistic. Vol. 2-10. - The Hague - Paris, Mouton, 1967-1973.
97. Dixon R.M.W. The languages of Australia. - Cambridge, 1980.
98. L'enseignement des «langues regionales». Aut.: J.B.Marselesi etc. - Paris: Larousse, 1975.

99. Encyclopedia of the Third World. Fourth Edition. Vol. 1,2.- New York - Oxford, 1992.
100. Encyclopedia of World Cultures. Vol. 4: Europe.- Boston: G.K. Haile and Co, 1992.
101. The Europa Year Book 1985. A world survey. Vol. 1-3.- London: Europa Publications Limited, 1985.
102. Grierson sir George A. Linguistic Survey of India. Vol.III. Tibeto-Burman Family, part 1-111,- Calcutta, 1903-1909.
103. Key M.P. The Grouping of South American Indian Languages.- Tubingen: Narr, 1979.
104. Klose Albrecht. Sprachen der Welt. - Munchen: K.G. Saur, 1987.
105. Krupa Viktor a.e. Jazyky sveta. - Bratislava: Obzor, 1981.
106. Languages of the World /7 The New Encyclopaedia Britannica. Vol. 22. - Chicago-Auckland - London - etc, 1993.
107. Les langue du monde. Par un groupe de linguistes. - Paris: Centre National de la recherche scientifique, 1952.
108. Martin J.P. A survey of the current study and teaching of North American Indian languages in the USA and Canada. - Arlington: Va 1975.
109. Unesco. The Use of vernacular Languages in Education. Report of the Unesco Meeting of Specialists (1951). - Paris: Unesco, 1953.
110. Wadhwa K.K. Minority safeguards in India. Constitutional provisions and their implementations. - Delhi, 1975.
111. The written languages of the world. A survey of the degree and modes : of use. Vol. I. The America. - Quebec: Univ. Laval, 1978.

Темейн відділ	
Тама відділ.....	
Дагу відділ.....	43q
Нілотський відділ.....	
Теусо (ньянгя) ВІДДІЛ	425
5.Б. Центральносуданська підгрупа.....	
Бонго-багірмі відділ.....	
Креш відділ	
Мору-маді відділ.....	436
Мангбету відділ.....	
Мангбуту (мангбуту-ефе) відділ.....	437
Ленду відділ.....	437
5.В. Бертапідгрупа.....	
.....	437
5. Кунама підгрупа.....	43g
6. Кома група.....	438
XI. КОЙСАНСЬКА СІМ'Я	438
1. Південноафриканська койсанська група.....	439
1. А. Кой-коїн (готтентотська) підгрупа	439
Нама-кора відділ	439
Чу-кхує відділ.....	440
Хай-нгум відділ.....	441
Куаді відділ.....	441
1.Б. Джу підгрупа.....	442
Ксу-сва відділ.....	442
Ксу-Анголи відділ.....	442
1. В. Таа підгрупа.....	442
Хуа відділ.....	443
Нгамані відділ	443
1. підгрупа	443
Нгхукі відділ.....	443
Ксегуї (східнобушменський) відділ.....	444
Південно-східний відділ.....	444
Південно-західний відділ	444
2. Сандаве група.....	444
3. Хадза група.....	444
ВИСНОВКИ	445
ЛІТЕРАТУРА	447
ДОДАТОК	452
Перелік основних етнонімів.....	455

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

УДК 314.14:303.442.3.023:323.11

Цапок С. О. Етнодемографічна картина сучасного світу (енциклопедичне дослідження). Доп. вид. / С. О. Цапок ; Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів, 2009. – 490 с.

Наукові редактори:

- Долішній М.І.** - академік НАН України, доктор економічних наук, професор
- Вовканич С.Й.** - доктор економічних наук, професор

Рецензенти:

- Данилишин Б.М.** - доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України
- Павлюк С.П.** - доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України
- Шевчук Л.Т.** - доктор економічних наук, професор.

ISSBN 966-02-3957-2

Дизайн-ідея к.е.н., с.н.с. **В.Я. Бідак**

Комп'ютерний набір **Л.М. Скамбара**

Комп'ютерний макет **Л.І. Казанцева**

© Інститут регіональних досліджень НАН України, 2009.

Підп. до друку 10 лютого 2009 р. Формат 60x90/90.

Папір офс. №1. Ум. друк. арк. 23,75

Наклад 300 екз.

Оригінал-макет виготовлено
в Інституті регіональних досліджень НАН України
79026 м. Львів, вул. Козельницька. 4.
Видруковано в ПП «Арал» м. Львів,
вул. Нижанковського, 4.